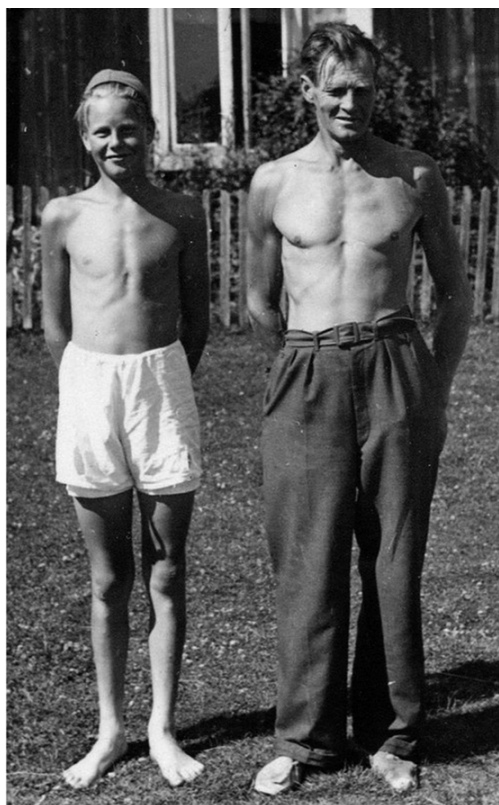

Jo Øvergaard

Børna hass Vesl-Syver

Syver P. Moen er født og oppvokst på Søre Moen ved Atnbrua. Bestefar hans som han vart oppattkalt etter, hette bare "Stor-Syver" i dagligtale. Så guttungen vart sjølsagt "Vesl-Syver". Nå kalles han gjerne SP blant naboer.

Syver og far hass, Per S. Moen, sommeren 1945. Foto: Rolf Øvergaard.

Syver var ti år i 1940. Krigen kunne oppleves for en guttunge. Felttoget i Østerdalen (og Gudbrandsdalen) førte mange soldater opp til denne fredelige fjellbygda. Trenavdelingen ble trukket tilbake over Sollia og stoppet opp her. Tyske fly bombet og skjøt mot soldatene 23. og 24.april. Sivillbefolkningen hadde da flyktet fra gardene nede i bygda og gjerne inn til setrene i fjelldalene omkring.

Slik også med folket på Søre Moen. Inne på setra i Vesl-Grytdalen var det folksamt. Syver og hans jevnaldrende kamerat Anton Brænd brukte tida med å "kute på skæran" med salongrifle. Både en hare og ei ugle fikk merke at 10-åringene ikke var å spøke med. Da tyske Henkel-111 bombefly skjøt og slapp bomber over Atnbrua og svingte seg over tretoppene, ble disse siktet på. Men de skjønnte at .22-kaliber ikke bet på slike fugler...

Da meldingen kom at det var trygt å reise fram i bygda att var det med stor spenning for gutta. Heldigvis var ingen av gardshusa truffet av bomber eller brent. Men overalt var det spor av bomber og etterlatt militært utstyr fra den norske hæravdelingen.

Hester fra trenet ble satt inn og tatt vare på bortover gardene og oppryd-

dingsarbeidet begynte. Alle våpen fra soldatene ble samlet inn og kastet opp på en lastebil. Syver hadde funnet en signalpistol og hadde stor lyst på denne. En norsk offiser sa at den kunne han bare beholde. Men faren Per S. mente noe annet og hev pistolen opp i lastebilen.

”Som guttonger flest for vi over alt”, forteller Syver. En dag fant han og Erik (Brænd) en Krag-karabin, patrontasker og skarpe skudd innpakket i en soldatjakke under en sten oppe i Knapplia. Denne tenkte Syver en del på og en dag var han over elva og sikret seg børsa. Ikke et ord til noen. ”Kragern gjømte jeg på mange steder”, forteller han. ”Både oppi Åsen men mest under noen stener nedpå jordet.”

Gjennom fem år holdt han denne hemmeligheten for seg sjøl. Men han såg jevnlig om børsa si. ”Somme gonger måtte je fram me’n. Je låg ofte å sikte på Sør-Brænd hesten på are sia tå elva.”

Da freden kom var det dags for at den da nesten 15 år gamle Syver kom fram med børsa si. Far hans, som var en sentral person i Milorg i Sollia, ble svært forundret da han fekk sjå Kragern og hørte at sønnen hadde ”tatt vare på” den i 1940. ”Far min vart glåmsøgd da je kom fram med Kragern i fredsa’a i 1945. Min je trur nok han vart litt kry å”, seier Syver.

Far hass hadde nok kalkulert med at sønnen og hans interesse for det meste var viktig å stagge. Derfor hadde han

delt en hemmelighet med sønnen. De gjømte unna ei hagle. Alle våpen måtte nemlig leveres inn. Å ha ulovlig våpen kunne medføre den strengeste straff.

På en kvist inne i denne innhøle kraggen neafor setertrøa på Systu-setra i Vest-Grytdalen, var det hagla hang under hele krigen. Furu kraggen med hølet står der den dag i dag – Martin Pettersen sjekker. Foto: Jo Øvergaard.

”Den hadde vi heng’en inni inn stor krægg i Grytdalen. Den va’ inn’høle og med inn tørrkvist inni der vi hang ho opp”, forteller Syver. Far hass brukte nok hagla i blant uten at Syver ble involvert i ulovlig jakt.

Krag-Jørgensen rifle

At far hass som hjemmefrontmann hadde fått utdelt pistol fant han også ut. Uten at han røpet noe om dette heller.

I 1944 kom norske medhjelpere for Gestapo – nok etter tips. Han ble utspurt om han hadde hørt skudd eller sett fremmedfolk. Men dette svarte ikke Syver noe på. Da far hass kom, fikk han beskjed fra faren om å varsle Helge Nesset om at ”det er kømmen fræmen”. Helge skjønte tegninga og holdt seg unna i lang tid etter. Tilbake på Søre Moen krøp Syver innunder vinduet i Østerstua for å høre hva som foregikk. Der var far hass tatt i ”skjerpet forhør” hvor han ble tildelt en rekke slag og spark. De fikk ikke vite noe, og ingen ble arrestert som følge av Gestapo sitt besøk. ”Å’n Helge var borte da je måtte føl døm ne på Nygård etterpå”, forteller Syver.

I maidagene i 1945 ble Milorg i Sollia sendt til nabobygdene for å arrestere frontkjempere. ”Me’ re såmmå hain far gikk, smatt jeg inn på kammerset for å undersøke pistolen hass nærmere.” SP hadde lagt merke til at den ikke ble tatt med. Han tok seg en tur opp i Åsen, sikte på en hare og drev rundt omkring som selvbestaltet hjemmefrontsoldat. Far hass hadde imidlertid vært hjemom att for å låne ut pistolen til en annen HS-kar. Han skjønte straks hva som hadde passert da pistolen ikke var der den skulle. En lang tur til Imsdalen hjalp nok noe men ”gubben var itte nådig da ’n kom hematt” kommenterer SP.

Men ikke verre enn at han senere på sommeren måtte ”sjå etter pistolen in’ tur tel”.

Pistolen var imidlertid ladd og under sikteøvelsene small det plutselig. Skud-

det gikk gjennom vinduskarmen. Skremt hengte han pistolen tilbake og med kitt ble hullet itette. ”Da gubben kom att sa je ingen ting”. Etter å ha spist gikk han for å kvile. ” Je hørde han spente atti tomhylsa men han undersøkte ikke hva det var”.

Den hemmeligheten turde ikke Syver røpe før han var godt voksen ...

Om forfatteren

Jo Øvergaard, f. 1954, bor i Sollia. Bonde og mangesysler, lokalhistoriker. Driver bl.a. med formidling/fortelling av lokal historie og tradisjoner.